

ВЪВЕДЕНИЕ

Развитие и настоящи потребности

1. По цял свят на всички нива от социалната йерархия има хора с увреждания. Техният брой нараства.
2. Както причините, така и последиците от инвалидността са различни. Различията са резултат от социално-икономическите условия и нееднаквата ангажираност на държавите по отношение благосъстоянието на гражданите.
3. В настоящия момент политиката по проблемите на инвалидността е резултат от промените, настъпили в тази сфера през последните 200 години. До голяма степен и по различни начини тя е израз на общите условия на живот и социално-икономическата политика в различните периоди. В сферата на инвалидността обаче има и много специфика, която рефлектира върху условията на живот на хората с увреждания. Пренебрежението, незачитането, предразсъдъците и страхът са социални фактори, които са поставяли в изолация хората с увреждания и са забавяли тяхното развитие през цялата история на човечеството.
4. С течение на времето политиката по отношение на инвалидността се разви от полагане само на елементарни грижи в социалните институции до образование за деца с увреждания и рехабилитация на хора, придобили инвалидността си в зряла възраст. Благодарение на образованието и рехабилитацията хората с увреждания станаха по-активни и се превърнаха в двигател за по-нататъшното развитие на политиката в сферата на инвалидността. Създадох се ор-

ганизации на хора с увреждания, техните семейства и застъпници, които пледират за по-добри условия на живот за хората с увреждания. След Втората световна война се появиха идеите за интеграция и въвеждане на норми, които доведоха до все по-голямо осъзнаване на възможностите, които имат хората с увреждания.

5. Към края на 60-те години организациите на хора с увреждания в някои страни се ангажираха с формулирането на нова концепция за инвалидността. Тази нова концепция показва тясната обвързаност между ограниченията, които изпитват хората с увреждания, дизайна и структурата на средата, в която функционират, и отношението на широката общественост към тях. В същото време проблемите на инвалидността в развиващите се страни започнаха да добиват все по-голяма публичност. В някои от тези страни се оказа, че делът на хора с увреждания е твърде голям, а в повечето от тях тази социална група се характеризира с особено висока степен на бедност.

Досегашни действия в международен план

6. Правата на хората с увреждания дълго време бяха предмет на особено внимание в ООН, както и в други международни организации. Най-важният резултат от Международната година на хората с увреждания (1981) беше Световната програма за действие по отношение на хората с увреждания, приета от Генералната асамблея с резолюция № 37/52 от 3 декември 1982 г. Годишната на инвалидността и Световната програма за действие дадоха мощен импулс за напредък в тази сфера. И в двата акта се акцентира върху правото на хората с увреждания да се

ползват от същите възможности, както всички останали граждани, да имат еднакъв дял в подобряване качеството на живота, резултат от икономическото и социалното развитие. Освен това за първи път в историята понятието „недъг“ беше определено като функция от отношенията между хората с увреждания и тяхната среда.

7. През 1987 г. в Стокхолм беше проведена Световна среща на експерти във връзка с изпълнението на Световната програма за действие по отношение на хората с увреждания, която направи преглед на хода на програмата в средата на Декадата на ООН за хората с увреждания. Предложено беше да се изработи обща концепция за определяне на приоритетите за работа през следващите години. Основата на тази концепция трябва да бъде признаването и зачитането на правата на хората с увреждания.
8. Освен това участниците в срещата препоръчаха на Генералната асамблея на ООН да свика специална конференция за изработване на международна конвенция за премахване на всякакви форми на дискриминация по отношение на хора с увреждания, която да бъде ратифицирана от държавите в края на Декадата.
9. Италия подготви проект за конвенция, който бе представен на Четиридесет и втората сесия на Генералната асамблея. Последващи становища и коментари по проекта на конвенцията бяха направени от Швеция по време на Четиридесет и третата сесия на Асамблеята. И в двата случая не беше постигнат консенсус по адекватността на такава конвенция. Според много от присъстващите представители съществуващите документи за защита на човешките права гарантират на хората с увреждания равни права с останалите.

Изработване на Стандартните правила

10. Воден от духа на дебата по време на сесията на Генералната асамблея, Съветът по икономическите и социалните въпроси на първата си редовна сесия през 1990 г. реши да съсредоточи вниманието си върху изработването на международен документ от нов тип. С резолюция 1990/26 от 24 май 1990 г. Съветът упълномощи Комисията за социално развитие да разгледа на Тридесет и втората си сесия създаването ad hoc на отворена работна група от правителствени експерти, финансирана с доброволни дарения. Тази група в тясно сътрудничество със специализираните институции, други междуправителствени органи и неправителствени организации, особено такива на хора с увреждания, трябва да разработи Стандартни правила за равнопоставеност и равни шансове за децата, младежите и възрастните хора с увреждания. Съветът поиска от Комисията да изготви окончателен вариант на текста на тези Стандартни правила за разглеждане през 1993 г. и внасяне в Генералната асамблея на Четиридесет и осмата ѝ сесия.
11. Последвалите дискусии в Третия комитет на Генералната асамблея по време на Четиридесет и петата сесия показаха, че новата инициатива за изработване на Стандартни правила за равнопоставеност и равни шансове за хората с увреждания получава широка подкрепа.
12. На Четиридесет и втората сесия на Комисията за социално развитие инициативата за Стандартни правила получи подкрепата на голям брой представители и дискусиите доведоха до приемане на Резолюция 32/2 от 20 февруари 1991 г., в която Комиси-

ята реши да създаде ad hoc отворена работна група в съответствие с Резолюция 1990/26 на Съвета по икономическите и социалните въпроси.

Цели и съдържание на Стандартните правила за равнопоставеност и равни шансове за хората с увреждания

- 13.** Стандартните правила за равнопоставеност и равни шансове за хората с увреждания са разработени на базата на опита, придобит по време на Световната декада на хората с увреждания (1983 – 1992), обявена от ООН. Политическата и моралната основа на Правилата е изградена върху Международната харта за правата на човека, съдържаща и Всеобщата декларация за правата на човека, Международния пакт за икономическите, социалните и културните права и Международния пакт за гражданските и политическите права, Конвенцията за правата на детето, Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация на жените, както и Световната програма за действие по отношение на хората с увреждания.
- 14.** Макар че Правилата не са документ със задължителен характер, те се превръщат в международни обичайни норми, когато се прилагат от голям брой държави, декларирали желание да спазват международните правни норми. Те предполагат силен морален и политически ангажимент от страна на правителствата да предприемат действия за изравняване на възможностите и шансовете за хора с увреждания. В документа са залегнали такива съществени принципи като „отговорности“, „действие“ и „сътрудничество“. Очертани са сферите от решаващо значение за качеството на живота и за постигане на пъл-

ноценно и равнопоставено участие. Правилата предлагат инструмент за формиране на политика и приемане на конкретни действия по отношение на хората с увреждания и техните организации. Те създават база за техническо и икономическо сътрудничество между отделните държави, ООН и други международни организации.

15. Целта на Стандартните правила е да гарантират, че хората с увреждания от двата пола и от всяка възраст като членове на обществото ще имат равни права и задължения с останалите граждани. Във всички общества по света все още има бариери, които не позволяват на хората с увреждания да упражняват своите права и свободи и затрудняват пълноценното им участие в обществения живот. Отговорност на държавите е да вземат подходящи мерки за премахване на подобни бариери. Хората с увреждания и техните организации трябва да играят активна роля в този процес. Създаването на равни шансове за хората с увреждания е значителен принос към общите световни усилия за мобилизиране на човешките ресурси. Възможно е да се окаже необходимо да се обърне по-сериозно внимание на групи като тези на жените, децата, възрастните хора, бедните, работниците емигранти, хората с множествени увреждания, етническите малцинства и други. Освен това има и голям брой бежанци с увреждания и специфични нужди, на които също трябва да се отдели внимание.

Основни идеи и понятия в политиката по отношение на инвалидността

16. Идеите и понятията, посочени по-долу, са използвани в целия текст на Правилата. Те са взети основ-

но от Световната програма за действие по отношение на хората с увреждания. В някои случаи отразяват и промените, настъпили по време на Световната декада на ООН за хората с увреждания.

Увреждане и недъг

- 17.** Понятието „увреждане“ обобщава голям брой различни функционални ограничения, които съществуват сред населението на всяка страна. Хората могат да имат физически, интелектуални или сензорни увреждания, специфично здравословно състояние или умствени заболявания. Такива състояния, недостатъчност или заболявания могат да имат постоянен или временен характер.
- 18.** Понятието „недъг“ означава загуба или ограничаване на възможностите за участие в живота на общността или обществото наравно с всички останали. То описва взаимоотношенията между човека с увреждания и заобикалящата го среда. Целта на това понятие е да се постави акцентът върху дефицита на средата, на множеството организирани дейности в обществото, като например информация, комуникации и образование, който пречи на хората с увреждания да участват равнопоставено и пълноценно в тях.
- 19.** Употребата на понятията „увреждане“ и „недъг“, дефинирани в точки 17 и 18, трябва да се разглежда в светлината на съвременното развитие в сферата на инвалидността. През 70-те години имаше силна реакция от страна на организациите на хора с увреждания и професионалисти в областта срещу използваната по онова време терминология. Термините „увреждане“ и „недъг“ често се използват по неясен и конфузен начин, който дава неправилна на-

сока за политически решения и действия. Терминологията отразява медицински и диагностичен подход, който не отчита недостатъците и дефицита на жизнената среда.

- 20.** През 1980 г. Световната здравна организация прие международна класификация на състоянията, уврежданията и недъзите, която предполага прецизен и в същото време релативистичен подход. Международната класификация на състоянията, уврежданията и недъзите въвежда ясно разграничение между „състояние“, „увреждане“ и „недъг“. То намира широко приложение в области като рехабилитацията, образованието, статистиката, политиката, правото, демографията, социологията, икономиката и антропологията. Изразено беше силно безпокойство, че в класификационния документ определението на понятието „недъг“ е все още с преобладаващ медицински смисъл, насочен към индивидуалното състояние на човека, и не отразява достатъчно адекватно взаимодействието между социалните условия и възможностите на индивида. Тези безпокойства, както и други съображения относно документа, породени от обсъжданията в продължение на 12 години след публикуването му, ще бъдат обект на внимание при предстоящата ревизия.
- 21.** Опитът, придобит при осъществяването на Световната програма за действие по отношение на хора с увреждания, както и дебатът, протекъл по време на Световната декада на ООН за хората с увреждания, обогатиха и задълбочиха познанията и разбирането на проблематиката, свързана с инвалидността, и използваната терминология. Сегашната терминология отразява необходимостта от отчитане както на индивидуалните човешки потребности (като рехабилитацията)

тация и технически средства), така и недостатъците на обществото (бариири пред пълноценното и равнопоставено участие).

Превенция

22. Понятието „превенция“ означава действие, насочено към предотвратяване на появата на физическо, интелектуално, психиатрично или сензорно увреждане (първична превенция) или към недопускане на трайни функционални ограничения или увреждания (вторична превенция). Превенцията може да обхваща много различни видове действия, като например базисно здравеопазване, пред- и следродови грижи, образование в областта на храненето, ваксини срещу епидемични болести, мерки за контролиране на ендемични заболявания, безопасност, програми за предотвратяване на злополуки в различна работна среда, включително и адаптиране на работни места за избягване на професионални заболявания, ограничаване на уврежданията в резултат на замърсена околна среда или въоръжени конфликти.

Рехабилитация

23. Понятието „рехабилитация“ се отнася към процесите, които позволяват на човек с увреждания да постигне и поддържа оптимално физическо, сензорно, интелектуално, психическо и/или социално функциониране, като му се осигуряват инструменти за промяна на живота към по-висока степен на независимост. Рехабилитацията може да включва мерки за осигуряване и/или възстановяване на функции, за компенсиране на загубена или липсваща функция или на функционално ограничение. Процесът на рехабилитация не включва началното медицинско обс-

лужване. Той обхваща широк спектър от мерки и действия – от по-основна и обща рехабилитация до целенасочени дейности, като например специализирана професионална квалификация.

Равнопоставеност и равни шансове

- 24.** Понятието „равнопоставеност и равни шансове“ означава процес, при който различните системи на обществото и средата – като услуги, дейности, информация и документация – стават общодостъпни, в това число и за хората с увреждания.
- 25.** Принципът на равните права означава, че нуждите на всеки индивид са еднакво съществени, че тези нужди трябва да се превърнат в база за планиране на обществените системи, че всички ресурси трябва да бъдат така инвестирани, че да се гарантира равнопоставеност за участие на всички индивиди.
- 26.** Хората с увреждания са членове на обществото и имат правото да живеят и функционират в собствените си общности. Те трябва да получат необходимата им помощ и подкрепа в обичайна среда и в масовите структури за обучение, здравеопазване, заетост и социално обслужване.
- 27.** Получавайки равни права, хората с увреждания трябва да носят и равни отговорности. Гарантирайки тези права, обществата трябва да изразяват и високи очаквания по отношение на хората с увреждания. Постигането на равнопоставеност и равни шансове е процес, при който е необходимо да се предвидят мерки за подпомагане на хората с увреждания да изпълняват своите задължения като членове на обществото.

ПРЕАМБЮЛ

Държавите,

Съзнаващи смисъла на обръщението в Хартата на ООН да се действа заедно и поотделно, в сътрудничество с ООН, за насърчаване на по-висок жизнен стандарт, пълна заетост и условия за икономически и социален прогрес и развитие;

Потвърждавайки поетите ангажименти за зачитане на човешките права и основни свободи, за социална справедливост, за запазване на достойнството и значимостта на човешката личност, прокламирани с Хартата;

Позовавайки се в частност на международните стандарти за човешки права, залегнали във Всеобщата декларация за правата на човека, Международната спогодба за икономически, социални и културни права и Международната спогодба за граждански и политически права;

Подчертавайки, че тези документи прокламират, че правата, признати в тях, ще бъдат осигурени еднакво за всички хора без дискриминация;

Припомняйки Конвенцията за правата на детето, която забранява дискриминацията поради инвалидност и изисква специални мерки за осигуряване правата на децата с увреждания, както и Международната конвенция за защита на работниците емигранти и членовете на техните семейства, която предвижда някои защитни мерки при инвалидност;

Припомняйки още уговореното в Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация на жените, за осигуряване правата на момичетата и жените с увреждания;

Във връзка с Декларацията за правата на хората с увреждания, Декларацията за социален прогрес и развитие, Декларацията за правата на лицата със забавено ум-

ствено развитие, Принципите за защита на лицата с умствени увреждания и за усъвършенстване на здравеопазването в областта на психическите заболявания и други документи, приети на Общото събрание на ООН;

В съответствие с конвенции и препоръки, приети от Международната организация на труда, и по-специално свързани с трудовата заетост без дискриминация на лицата с увреждания;

В изпълнение на препоръките и дейността на Организацията за образование, наука и култура на ООН, по-специално Световната декларация за всеобщо образование, Световната здравна организация, Детския фонд на ООН и други заинтересовани организации;

Във връзка със задълженията, поети от държавите за защита на околната среда;

Съзнавайки унищоженията, причинявани от въоръжените конфликти и използването на оскъдните ресурси за производство на оръжие;

Отчитайки, че Световната програма за действие в полза на хората с увреждания и заложеното в нея определение за равнопоставеност и участие са откровено желание от страна на международната общественост да отдаде необходимото на различните международни документи и препоръки с практическо и действително значение;

Съзнавайки, че целта на обявената от ООН Декада на хората с увреждания в периода 1983 – 1992, насочена към осъществяване на Световната програма за действие, е все още актуална и изисква спешни, дългосрочни и трайни мерки;

Припомняйки, че Световната програма за действие е основана върху идеи, еднакво валидни за развиващите се и за индустриализираните страни;

Убедени, че са необходими сериозни усилия за постигане на пълно и еднакво прилагане на човешките права

и участие в обществения живот за хората с увреждания;

Подчертавайки отново, че хората с увреждания, техните родители, настойници, застъпници и организации трябва да бъдат активни партньори на държавите при планиране и осъществяване на всички мерки, засягащи техните граждански, политически, икономически, социални и културни права;

Следвайки Резолюция 1990/26 на Съвета по икономическите и социалните въпроси, и основавайки се върху специфичните мерки, необходими за постигане на равнопоставеност на хората с увреждания с останалите, детайлизирани в Световната програма за действие, приехме Стандартните правила за равнопоставеност и равни шансове за хората с увреждания, посочени по-долу, с цел:

(а) да подчертаем, че всяко действие в сферата на инвалидността предполага адекватни знания и опит по отношение на условията и специфичните нужди на хората с увреждания;

(б) да акцентираме върху факта, че процесът, чрез който всички аспекти на обществената среда стават достъпни за всеки гражданин, е основна цел на социално-икономическото развитие;

(в) да очертаем решаващите аспекти на социалната политика по отношение на инвалидността, включително и активното насърчаване на техническото и икономическото сътрудничество;

(г) да предложим образци за процеса на вземане на политически решения, които да водят до реално създаване на равни шансове, имайки предвид дълбоките различия в техническите и икономическите равнища, както и факта, че процесът трябва да отразява пълно разбиране на културния контекст, в който се развива, и решаващата роля на хората с увреждания в него;

(д) да предложим национални механизми за тясно сът-

рудничество между държавите, системата от органи и институции на ООН, други междуправителствени институции и организациите на хора с увреждания;

(е) да предложим ефективен механизъм за наблюдение на процеса, чрез който държавите да се стремят да създадат равни шансове за хората с увреждания.

ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАВНОПОСТАВЕНО УЧАСТИЕ

ПРАВИЛО 1.

Повишаване степента на информираност и съпричастност към проблемите на хората с увреждания

1. Държавите трябва да се заемат със създаване на обществено отношение към хората с увреждания, техните права, потребности, потенциал и възможности. Държавите трябва да задължат отговорните институции да разпространяват актуална информация за наличните програми и услуги за хора с увреждания, техните семейства, професионалисти в тази област и широката общественост. Информацията трябва да бъде представяна на хората с увреждания в подходяща форма.
2. Държавите трябва да предизвикват информационни кампании за хората с увреждания и да подпомагат политиката в тази сфера с посланието, че хората с увреждания са граждани и имат същите права и задължения като всички останали и по този начин да обосновават мерките за отстраняване на всички бариери пред равнопоставеното им участие.
3. Държавите трябва да насърчават позитивното представяне на хората с увреждания в средствата за масово осведомяване, като търсят консултации с техни организации.
4. Държавите трябва да осигурят програми за обуче-

ние, в които е застъпен принципът на пълноправно участие и равнопоставеност.

5. Държавите трябва да канят хората с увреждания, техните семейства и организации за участие в обществено-образователни програми по проблеми, свързани с инвалидността.
6. Държавите трябва да насърчават частното предприемачество, така че то да отчита проблемите на инвалидността във всички аспекти на своята дейност.
7. Държавите трябва да предприемат и насърчават програми, чиято цел е повишаване степента на информираност на хората с увреждания относно техните права и възможности. По-голямата им самостоятелност и независимост ще ги улесни да се възползват от съществуващите възможности.
8. По-високата степен на информираност за проблемите на хората с увреждания трябва да бъде важна част от обучението на децата с увреждания и от програмите за рехабилитация. Хората с увреждания биха могли да си помагат взаимно в тази посока чрез дейностите, развивани от техните организации.
9. По-високата степен на информираност за проблемите на хората с увреждания трябва да бъде част от обучението на всички деца, на учителите и всички професионалисти.

ПРАВИЛО 2.

Медицинско обслужване

Държавите трябва да осигурят предоставяне на ефективна медицинска помощ за хората с увреждания.

1. Държавите трябва да работят за осигуряване на

програми, осъществявани от мултидисциплинарни екипи от професионалисти за ранна диагностика, оценка и лечение на уврежданията. Това би могло да предотврати, да намали или да премахне последващия инвалидизиращ ефект. Такива програми ще осигурят пълноценно участие на отделните хора с увреждания и техните семейства, както и на организациите им на ниво планиране и оценка.

2. Социалните работници в общността трябва да бъдат обучавани за участие в области като ранна диагностика на уврежданията, осигуряване на първа помощ и насочване към съответните услуги.
3. Държавите трябва да осигурят за хората с увреждания и по-специално за бебетата и децата еднакво ниво на медицинско обслужване в рамките на системата, работеща и за другите членове на обществото.
4. Държавите трябва да гарантират, че целият медицински и парамедицински персонал е адекватно обучен и подготвен да предоставя медицинска помощ на хора с увреждания, както и че тези хора имат достъп до подходящи методи и технологии за лечение.
5. Държавите трябва да гарантират, че медицинският, парамедицинският и помощният персонал са адекватно обучени, така че да не ограничават възможностите на децата чрез неподходящи съвети към родителите. Това обучение трябва да бъде постоянен процес, при който да се използва най-актуална информация.
6. Държавите трябва да осигурят на хората с увреждания редовно медицинско обслужване и медикаменти, от които биха имали нужда за запазване и подобряване на състоянието си.

ПРАВИЛО 3.

Рехабилитация

Държавите трябва да осигурят рехабилитационни услуги за хората с увреждания, за да постигнат и запазят оптимално ниво на независимост и активност.

1. Държавите трябва да разработят национални програми за рехабилитация на всички групи хора с увреждания. Програмите трябва да са съобразени с реалните потребности на всеки човек и с принципите за равнопоставеното участие.
2. Тези програми трябва да обхващат широк спектър от дейности, като семинари за придобиване на умения за усъвършенстване и компенсиране на засегнатата функция, консултиране на хората с увреждания и техните близки, развиване на капацитет за самостоятелност и предоставяне на специализирани услуги като оценка и насочване.
3. Всички хора с увреждания, включително и лицата със сериозни и/или множествени увреждания, които имат нужда от рехабилитация, трябва да имат достъп до нея.
4. Хората с увреждания и техните семейства трябва да имат възможност да участват в проектирането и организирането на рехабилитационните програми, съобразявайки ги със собствените си потребности.
5. Всички рехабилитационни услуги трябва да бъдат достъпни за общността, към която принадлежи човекът с увреждания. В определени случаи обаче, за да се постигнат по-добри резултати при обучението, някои краткосрочни рехабилитационни курсове могат да бъдат организирани на подходящи места в социалните заведения.

6. Хората с увреждания и техните семейства трябва да бъдат насърчавани да се включват в рехабилитационния процес, например в качеството на учители, инструктори или консултанти.
7. При формулиране на подготовката и оценката на програми за рехабилитация на хора с увреждания държавите трябва да ползват експертното мнение на организации на инвалиди.

ПРАВИЛО 4.

Спомагателни услуги

Държавите трябва да осигурят предлагане и развитие на спомагателни услуги, включително и помощни средства, за хора с увреждания, които да повишават степента на тяхната независимост в ежедневието и за упражняване на правата им.

1. Държавите трябва да осигурят предоставянето на помощни средства, лична помощ и преводачески услуги, съобразени с нуждите на хората с увреждания, които да осигуряват постигането на равнопоставеност.
2. Държавите трябва да подпомагат развитието, създаването, разпространението и обслужването на мощни средства, както и тяхното популяризиране.
3. За постигането на тази цел трябва да се прилага съществуващо и общодостъпно техническо ноу-хау. В страните, където има високотехнологични индустрии, те трябва да бъдат използвани за повишаване на стандарта и ефективността на спомагателните услуги и помощните средства. Важно е да се стимулира развитието и създаването на прости и евтини

средства, като се използват местни материали и условия за производство, когато това е възможно. Самите хора с увреждания биха могли да участват в производството на тези помощни средства.

4. Държавите трябва да отчетат, че всички инвалиди, които имат нужда от помощни средства, трябва да имат подходящ достъп до тях, включително и от финансова гледна точка. Това може да означава, че помощните средства и оборудване трябва да бъдат предоставяни безплатно или на толкова ниска цена, че хората с увреждания или техните семейства да могат да ги купят.
5. В рехабилитационните програми за предоставяне на помощни средства процесът на проектирането им трябва да бъде съобразен с пола и възрастта на хората с увреждания.
6. Държавите трябва да подпомагат изработването и предоставянето на индивидуални програми за помощ и превод, особено на лица с тежки и/или множествени увреждания. Такива програми ще повишат степента на участие на хората с увреждания в домашна, работна и училищна среда и при свободното време.
7. Индивидуалните помощни програми трябва да бъдат изготвени така, че хората с увреждания, които ги ползват, да имат решаващо мнение за начина на предоставянето им.

СФЕРИ НА РАВНОПОСТАВЕНО УЧАСТИЕ

ПРАВИЛО 5.

Достъп

Държавите трябва да приемат, че достъпът е от първостепенна важност в процеса на изравняване на възможностите във всички обществени сфери. За лицата с всякакъв вид увреждания държавата трябва: (а) да създаде програми за действие, насочени към достъпност на архитектурната среда; (б) да вземе мерки за осигуряване достъп до информация и комуникации.

(а) Достъпна архитектурна среда

1. Държавите трябва да вземат мерки за премахване на архитектурните бариери пред пълноценното участие. Такива мерки трябва да имат за цел развитието на стандарти и обсъждането на закони за осигуряване на достъп до различните социални сфери като жилища, публични сгради, обществен транспорт и други средства за придвижване, улици, както и останалите елементи на архитектурната среда.
2. Държавите трябва да гарантират, че архитектите, строителните инженери и останалите професионалисти, участващи в проектирането и изграждането на архитектурната среда, имат достъп до подходяща информация за политиката по отношение на хората с увреждания и мерките за осигуряване на достъп.
3. Изискванията за достъпност трябва да бъдат включени в оформянето на архитектурната среда още от началото на процеса на проектиране.

4. Когато се създават стандарти и норми за достъп, трябва да се вземе предвид и мнението на организациите на хора с увреждания. Те трябва да се привличат по места още в първоначалната фаза на проектиране на обществените сгради, за да се осигури максимален достъп.

(б) Достъп до информация и комуникации

5. Хората с увреждания, а когато е необходимо и техните семейства и застъпници, трябва да имат достъп на всички етапи до цялата информация, отнасяща се до диагнозите, правата и предлаганите услуги и програми. Тази информация трябва да бъде предоставена в достъпна за хората с увреждания форма.

6. Държавите трябва да разработят стратегии, за да направят информационните услуги и документацията достъпни за различните групи хора с увреждания. Брайлови записи, едри шрифтове и други подходящи технологии трябва да се използват за обезпечаване на достъп до писмена информация и документация за лицата с увредено зрение. Необходимо е също така да се използват подходящи технологии за осигуряване на достъп до устна информация за лица със слухови увреждания или трудности при общуването.

7. При обучението на глухи деца, техните семейства и общности трябва да се отчита необходимостта от ползване на жестомимичен език. Трябва да се осигурят и преводачески услуги от и на жестомимичен език, за да се улесни общуването между глухите лица и всички останали.

8. Необходимо е да се отчитат и потребностите на хора с други проблеми в общуването.

9. Държавите трябва да насърчават средствата за масо-

во осведомяване, особено телевизията, радиото и вестниците, да направят услугите си достъпни за хората с увреждания.

10. Държавите трябва да гарантират, че новата компютъризирана информация и обслужващите услуги, предлагани на широката общественост, са изначално достъпни или приспособими за хора с увреждания.
11. При разработване на мерки за достъпни информационни услуги е необходимо да се отчита мнението на организациите на хора с увреждания.

ПРАВИЛО 6.

Образование

Държавите трябва да признаят принципа на равнопоставеност за получаване на основно, средно и висше образование от деца, младежи и по-възрастни хора с увреждания в интегрирана среда. Те трябва да гарантират, че обучението на хората с увреждания е неразделна част от образователната система.

1. Държавните институции в сферата на образованието са отговорни за интегрираното обучение на хора с увреждания. Тяхното образование трябва да бъде неразделна част от националната политика в сферата на образованието, разработването на учебни планове и организацията на училищата.
2. Интегрираното обучение предполага наличие на преводачески и други подходящи спомагателни услуги. Необходимо е да бъдат осигурени адекватни и съответни спомагателни услуги, организирани така, че да отговарят на потребностите на хора с различни увреждания.
3. Родителските групи и организациите на хора с ув-

реждания трябва да бъдат привлечени на всички нива в образователния процес.

4. В държави, където образованието е задължително, то трябва да се осигури за хората с всякакъв вид увреждания, дори и в най-тежката им форма, независимо от пола и възрастта им.
5. Необходимо е да се обърне специално внимание на следните аспекти:
 - (а) малки деца с увреждания;
 - (б) деца в предучилищна възраст с увреждания;
 - (в) възрастни хора с увреждания, особено жени.
6. С цел осигуряване на подходящи условия за обучение на хората с увреждания в редовните училища държавите трябва:
 - (а) да имат ясно изразена политика, приета и одобрена както от училищата, така и от широката общественост;
 - (б) да осигури гъвкавост, приспособимост и допълване на програмите за обучение;
 - (в) да осигури качествени материали, както и постоянно повишаване на квалификацията на учителите и помощния персонал.
7. Интегрираното обучение и програмите за обучение в общностната среда трябва да се разглеждат като взаимнодопълващи се подходи за осигуряване на ефективно образование и обучение на хората с увреждания. Националните програми за обучение в общностната среда трябва да стимулират общностите да използват и развиват своите ресурси, за да осигурят обучението на хора с увреждания по местоживееене.
8. В случай, че училищната система като цяло все още

не е в състояние да отговори на нуждите на всички лица с увреждания, може да се създаде специална програма за обучение. Тя трябва да бъде насочена към подготовка на учениците за включване в общата училищна система. Качеството на това обучение трябва да отговаря на същите стандарти и цели, заложи в общообразователната система, и трябва да бъде тясно свързано с нея. Като минимум учениците с увреждания трябва да получат същия обем знания, какъвто е предвиден и за останалите ученици. Държавите трябва да се стремят към постепенното включване на специализирани образователни услуги в общата образователна система. Общоприето е вече, че в определени случаи специалното обучение е най-подходящо за някои групи ученици с увреждания.

9. Предвид специфичните нужди при общуване с глухи и глухи/слепи лица, провеждането на тяхното обучение може да се окаже по-подходящо в специализирани училища или специализирани паралелки в редовните училища. Особено в началната фаза е възможно да се наложи да бъде отделено специално внимание на обучението за повишаване на обществената чувствителност, което да създаде умения за общуване и максимална независимост за лицата, които са глухи или глухи/слепи.

ПРАВИЛО 7.

Трудова заетост

Държавите трябва да приемат принципа, че на хората с увреждания трябва да се даде възможност да упражнят човешките си права, и по-специално в област-

та на трудовата заетост. Както в градовете, така и в селата, те трябва да имат еднакви възможности за продуктивна и доходоносна работа на трудовия пазар.

1. Законите и правилата за трудова заетост не бива да дискриминират хората с увреждания и да създават бариери при наемането им на работа.
2. Държавите трябва активно да поддържат включването на хора с увреждания в свободния пазар на работна сила. Тази активна подкрепа трябва да се проявява чрез различни мерки, като например професионално обучение, схеми за стимулиране на професионалната ориентация, запазени или определени длъжности, заеми или субсидии за малкия бизнес, специални договори или приоритетни производствени права, данъчни облекчения, облекчени договорни условия или друга финансова помощ на предприятия, наемащи работници с увреждания. Държавите трябва да насърчават работодателите да правят подходящи приспособления за нормалния бит на хората с увреждания.
3. Програмите за действие на държавите трябва да включват:
 - (а) мерки за проектиране и адаптиране на работни места и помещения по такъв начин, че да бъдат достъпни за хора с различни увреждания.
 - (б) подкрепа за ползване на нови технологии, за разработване и производство на помощни средства, инструменти и екипировка, както и на мерки за облекчаване на достъпа до такива средства и оборудване за хора с увреждания; които да ги подпомагат при намиране на работа и изпълнение на трудовите им задължения;
 - (в) осигуряване на подходящо обучение, настаняване на работа, както и текуща помощ като личен асистент и преводачески услуги.

4. Държавите трябва да предизвикват и подпомагат кампании за повишаване информираността на широката общественост по отношение на работниците с увреждания и за преодоляване на негативните нагласи и предразсъдъците.
5. В качеството си на работодател държавите трябва да създават подходящи условия за наемане на хора с увреждания в обществения сектор.
6. Държавите, професионалните съюзи и организациите на работодателите трябва да си сътрудничат, за да гарантират справедлива политика за набиране и подпомагане на работещи хора с увреждания, осигуряване на подходящи условия за труд, заплащане, мерки за усъвършенстване на работната среда, така че да се предотвратят наранявания и увреждания, както и да се предприемат мерки за рехабилитация на работници, претърпели трудови злополуки.
7. Във всички случаи крайната цел трябва да бъде осигуряване на работа за хората с увреждания на свободния пазар на труда. За лица с увреждания, чиито потребности не могат да бъдат удовлетворени на свободния пазар на труда, алтернатива биха могли да бъдат малки звена от защитени или специализирани работни места. От изключителна важност е качеството на подобни програми да се оценява от гледна точка на тяхната съобразеност и достатъчност за осигуряване на възможности на хората с увреждания да намерят работа на пазара на труда.
8. Необходимо е да се предприемат мерки за включване на хора с увреждания в обучителни и други програми за настаняване на работа в частния и неформалния сектор.
9. Държавите, професионалните съюзи и организации-

те на работодателите трябва да си сътрудничат с организации на хора с увреждания с цел разработване на обучителни програми и откриване на възможности за настаняване на работа, включително и гъвкаво работно време, намален работен ден, работа по съвместителство, самонаемане и съпътстващи грижи за хора с увреждания.

ПРАВИЛО 8.

Постоянни доходи и социално осигуряване

Държавите са задължени да гарантират социалното осигуряване и поддържането на доходи за хората с увреждания.

1. Държавите трябва да осигуряват адекватна парична помощ за хората с увреждания, които поради уврежданията си или поради фактори, свързани с тях, са загубили доходите си или доходите им временно са намалели, или им е отказана трудова заетост. Държавите трябва да гарантират, че предоставяната помощ отчита и разходите, които имат хората с увреждания и техните семейства, произтичащи от уврежданията им.
2. В страни, където социалното осигуряване, социалното застраховане и други форми на социална защита съществуват или са развити за цялото население, държавите трябва да гарантират, че системата не изключва или не дискриминира хората с увреждания.
3. Държавите също така трябва да осигурят подпомагане и социална защита за лицата, които се грижат за хора с увреждания.
4. Системите за социално осигуряване трябва да съдър-

жат стимулиращи елементи в посока към възстановяване възможността на хората с увреждания да получават трудови доходи. Такива системи трябва да осигуряват или да подпомагат организирането, развитието и финансирането на професионални обучителни програми, а също така да съдействат и за настъпяване на работа.

5. Програмите за социално осигуряване трябва да насърчават хората с увреждания сами да търсят работа, за да изградят или да възстановят капацитета си за полагане на доходоносен труд.
6. Финансовата помощ трябва да продължи дотогава, докато инвалидността е в степен, която не обезкуражава хората с увреждания да си търсят работа; финансовата помощ може да бъде намалена или прекратена, когато тези лица получат адекватен и сигурен доход.
7. В страните, където социалното осигуряване до голяма степен се предоставя от частния сектор, държавите трябва да насърчават общностите и общините, организациите за социални грижи и семействата да разработват мерки за самопомощ и стимули за търсене на работа или доходоносни дейности за хората с увреждания.

ПРАВИЛО 9.

Семеен живот и личностен интегритет

Държавите трябва да насърчават пълноценното участие на хората с увреждания в семейния живот, да стимулират правото им на личностен интегритет и да осигурят законодателство, което няма да дискриминира та-

кива лица и ще зачита техните сексуални връзки, бракове и родителски права.

1. Хората с увреждания трябва да имат възможност да живеят със семействата си. Семейните консултации трябва да включват подходящи материали по проблемите на инвалидността и нейното отражение върху семейния живот. Отдыхът и спомагателните услуги трябва да бъдат достъпни за семейства, в които има човек с увреждания. Държавите трябва да премахнат всички ненужни бариери пред лицата, които искат да осиновят дете или възрастен човек с увреждания.
2. Лицата с увреждания не трябва да бъдат лишавани от възможността за сексуални връзки и контакти или от правото да бъдат родители. Предвид евентуалните трудности, които могат да имат хората с увреждания при създаване на семейство, държавите трябва да насърчават създаването на подходящи консултации. Тези хора, както и всички останали, трябва да имат достъп до методики за семейно планиране и до подходящо представена информация относно сексуалните функции на техните организми.
3. Държавите трябва да вземат мерки за промяна на негативното отношение, което все още преобладава в обществото, към браковете, сексуалните връзки и родителските качества на хората с увреждания, особено по отношение на момичетата и жените. Медиците трябва да бъдат насърчавани да играят важна роля при премахване на такива негативни нагласи.
4. Хората с увреждания трябва да бъдат изчерпателно информирани за взимането на предпазни мерки срещу сексуално или друго малтретиране. Такива хора са особено уязвими при насилие в семейството, обществото или институциите и трябва да бъдат обу-

чавани как да избягват, сигнализируют и съобщават за подобни действия, ако има такива.

ПРАВИЛО 10.

Култура

Държавите трябва да гарантират на хората с увреждания равнопоставено включване и участие в културния живот.

1. Необходимо е да се даде възможност на хората с увреждания да ползват своя творчески, артистичен и интелектуален потенциал не само за себе си, но и за да обогатяват общността си както в урбанизираните, така и в неурбанизираните райони. Пример за подобни дейности са танците, музиката, литературата, театърът, пластичните изкуства, рисуването и скулптурата. В развиващите се страни акцентът трябва да бъде поставен върху традиционни и съвременни форми на изкуство като кукловодството, рецитацията и разказвачеството.
2. Държавите трябва да подпомагат достъпа на хора с увреждания до места, подходящи за културни изяви и услуги, като театри, музеи, кина и библиотеки.
3. Държавите трябва да предизвикат развитието и ползването на специални технически средства, които да направят литературните произведения, филмите и театрите достъпни за лица с увреждания.

ПРАВИЛО 11.

Отдых, туризъм и спорт

Държавите трябва да предприемат мерки за осигуряване на равни възможности за отдых, туризъм и спорт на хората с увреждания.

1. Необходимо е да се предприемат мерки за организиране на места за отдых и спорт като хотели, плажове, спортни центрове, гимнастически зали и др., достъпни за хора с увреждания. Подобни мерки трябва да включват поддържане на персонал за осъществяване на програми за отдых и спорт, включително и проекти за осигуряване на методи за достъп, както и програми за участие, информация и обучение.
2. Туристическите и пътническите агенции, хотелите, нестопанските организации и други подобни, които предоставят възстановителни услуги или възможности за пътуване, трябва да предлагат услугите си на всички, като отчитат специфичните нужди на хората с увреждания. Необходимо е да се проведе подходящо обучение за подпомагане на този процес.
3. Спортните организации трябва да бъдат насърчавани да създават възможности за хората с увреждания да участват в спортна дейност. В някои случаи ще бъде достатъчно само осигуряването на възможност за участие, докато в други може да се наложи проектиране на специални схеми или спортни игри. Държавите трябва да осигуряват подкрепа за участие на хора с увреждания в национални и международни прояви.
4. При участие в спортни прояви хората с увреждания трябва да имат еднакъв достъп до инструкции и обучение като всички останали участници.

5. При разработване на услугите си за хора с увреждания организаторите на отдых и спорт трябва да се консултират с организациите на хора с увреждания.

ПРАВИЛО 12.

Религия

Държавите трябва да насърчават мерките за равнопоставено участие на хората с увреждания в религиозния живот на тяхната общност.

1. Държавите със съдействието на религиозните институции трябва да вземат мерки за премахване на дискриминацията и осигуряване на достъп до религиозна активност за хората с увреждания.
2. Държавата трябва да насърчава разпространението на информация за инвалидността сред религиозните институции и организации, а също и да стимулира религиозните власти да включват в обучителните програми на религиозните професии информация за политиката по отношение на хората с увреждания.
3. Държавите трябва да насърчават и достъпа до религиозна литература за лицата със сетивни увреждания.
4. Държавите и/или религиозните организации трябва да се допитват до организациите на хора с увреждания, когато предприемат мерки за равнопоставено участие в религиозната дейност.

ПРИЛОЖЕНИЕ

ПРАВИЛО 13.

Информация и проучване

Държавите носят окончателната отговорност за събирането и разпространението на информацията относно условията на живот на хората с увреждания, както и за задълбоченото проучване на тези условия във всичките им аспекти, включително и на обстоятелства, които дават отражение върху живота на хората с увреждания.

1. Държавите трябва редовно да правят статистически проучвания на това население и да събират и друга информация относно условията му на живот. Такива изследвания могат да се провеждат във връзка с националните преброявания на населението и домакинствата или да се осъществява в тясно сътрудничество с университетите, изследователските институти и организациите на хора с увреждания. Събраната информация може да включва въпроси относно програми и услуги и тяхното използване.
2. Държавите трябва да обмислят създаването на информационен център по въпросите на инвалидността, който да включва данни за предлаганите услуги и програми и за различните групи хора с увреждания. Трябва да се има предвид защитата на личния живот и личностния интегритет.
3. Държавите трябва да създават и да подпомагат програми за проучване на социалните и икономическите проблеми, както и въпросите, свързани с участи-

ето на хората с увреждания, които намират отражение върху техния живот и живота на техните семейства. Такива изследвания трябва да включват и разработки за причините, видовете и честотата на инвалидност, достъпността и ефикасността на съществуващите програми и необходимостта от развитие и оценка на услугите и мерките за подпомагане.

4. Държавите трябва да развият и усвоят терминология и критерии за провеждането на националните проучвания в сътрудничество с организациите на хора с увреждания.
5. Държавите трябва да улеснят участието на лица с увреждания в процеса на проучване и събиране на информация. За провеждане на такива изследвания трябва да се насърчават предимно екипи от квалифицирани за това хора с увреждания.
6. Държавите трябва да подпомагат обмена на открития и опит.
7. Държавите трябва да вземат мерки за разпространяване на информация и знания относно инвалидността на всички политически и административни равнища в националната, регионалната и общностната среда.

ПРАВИЛО 14.

Политика и планиране

Държавите трябва да се уверят, че проблемите на хората с увреждания са взети предвид при провеждане на всяка отделна политика и национално планиране.

1. Държавите трябва да създават и планират адекватна национална политика по отношение на хората с ув-

реждания и да стимулират и подпомагат тази дейност на регионално и общностно/местно равнище.

2. Необходимо е да се включват организации на хора с увреждания при взимането на всяко решение, свързано с плановете и програмите, засягащи хората с увреждания или техния икономически и социален статус.
3. Нуждите и проблемите на такива хора трябва да бъдат включени в общите плановете за развитие и да не се разглеждат отделно.
4. Това, че държавата е поела основната отговорност за положението на хората с увреждания, не освобождава останалите от тяхната отговорност. Всеки, свързан с услуги, дейности или осигуряване на информация в обществото, трябва да бъде насърчаван да се заеме с изработването на програми, приложими за хората с увреждания.
5. Държавите трябва да стимулират развитието на местни общностни програми и мерки по отношение на хората с увреждания. Един от начините може да бъде чрез създаване на наръчници или списъци и провеждане на обучителни програми за екипи от общността.

ПРАВИЛО 15.

Законодателство

Държавите отговарят за създаването на законова база за постигане на пълноценно участие и равни шансове за хората с увреждания.

1. Националното законодателство, отразяващо правата и задълженията на гражданите, трябва да включва

правата и задълженията на хората с увреждания. Държавите са задължени да дадат възможност на хората с увреждания да упражняват своите права, в това число човешките, гражданските и политическите, наравно с останалите граждани. Държавите трябва да гарантират, че организациите на хора с увреждания са включени в разработването на националното законодателство, което засяга техните права, както и постоянната оценка на това законодателство.

2. Законодателна намеса може да се наложи, за да се премахнат условия, които могат да повлияят неблагоприятно върху живота на хората с увреждания, включително да предизвикат преследване и тормоз. Всяка дискриминация на хора с увреждания трябва да бъде отстранена. Националното законодателство трябва да предвижда съответни санкции при нарушаване на принципите за недискриминиране.
3. Националното законодателство по отношение на хората с увреждания може да се създаде в две различни форми. Правата и задълженията могат да бъдат включени или в общото законодателство, или в специални закони. Специалното законодателство във връзка с инвалидността може да се изработи по различни начини:
 - (а) създаване на отделно законодателство за хората с увреждания;
 - (б) включване на проблемите, свързани по определени теми с инвалидността, в общото законодателство;
 - (в) специално споменаване на хората с увреждания в тълкувателните текстове на съществуващото законодателство.

Желателно е да се приложи комбинация от тези под-

ходи. Възможно е да се обсъжда и осигуряване на гаранции.

4. Държавите могат да предвидят създаване на законови механизми за обжалване, за да се защитят интересите на хората с увреждания.

ПРАВИЛО 16.

Икономическа политика

Държавите отговарят за националните програми и мерки за създаване на равни шансове за хората с увреждания.

1. Държавите трябва да включат проблемите на хората с увреждания в редовните бюджети на националните, регионалните и местните органи на властта.
2. Държавите, неправителствените организации и другите заинтересовани институции трябва да си съдействат за определяне на най-ефективните начини за подпомагане на проекти и мерки, свързани с хората с увреждания.
3. Държавите трябва да разглеждат използването на икономически мерки (заеми, освобождаване от данъци, определени субсидии, специални фондове и т. н.) за стимулиране и подпомагане на равнопоставеното участие в обществения живот на лицата с увреждания.
4. В много държави е препоръчително да се създаде фонд за развитие на хората с увреждания, който да подпомага определени пилотни проекти и програми за самопомощ на общностно ниво.

ПРАВИЛО 17.

Координация на работата

Държавите отговарят за създаването и укрепването на национални координационни комитети или подобни органи, които да акцентират върху проблемите на хората с увреждания в национален мащаб.

1. Националните координационни комитети или подобните органи трябва да бъдат трайни и основани както на закона, така и на подходящ административен контрол.
2. Съчетанието от представители на частни и обществени организации е най-подходящата форма за постигане на междусекторно и мултидисциплинарно съвместяване на персоналния състав. Участниците могат да бъдат представители от заинтересованите министерства, организации на хора с увреждания и други неправителствени организации.
3. Организациите на хора с увреждания трябва да имат значително влияние в националния координационен комитет, за да осигурят подходяща обратна информация за проблемите.
4. Националният координационен комитет трябва да разполага с достатъчна самостоятелност и ресурси, за да има съответствие между отговорностите и възможностите му за вземане на решения. Той трябва да се отчита на най-високо правителствено равнище.

ПРАВИЛО 18.

Организации на хора с увреждания

Държавите трябва да признаят на организациите на

хора с увреждания правото да представляват тези лица на национално, регионално и местно равнище.

Държавите трябва да признаят и консултантската роля на тези организации при взимане на решения относно въпросите, свързани с инвалидността.

- 1.** Държавите трябва да насърчават и подкрепят икономически и по други начини създаването и укрепването на организации на хора с увреждания, членове на семействата и/или застъпници. Държавите трябва да приемат, че тези организации ще играят роля в развитието на политиката по отношение на хората с увреждания.
- 2.** Държавите трябва да бъдат в постоянен диалог с организациите на хора с увреждания и да осигурят участието им в развитието на управленската политика.
- 3.** Ролята на организациите на хора с увреждания може да се изразява в посочването на нуждите и приоритетите, в участието им в планирането, осъществяването и оценката на услугите и мерките, засягащи живота на лицата с увреждания, а също и в помощта им при формирането на съответно обществено отношение към проблемите.
- 4.** Като пътища за самопомощ, организациите на хора с увреждания осигуряват и подпомагат възможностите за развитие на умения в различни области, взаимопомощ и обмен на информация сред членовете си.
- 5.** Организациите на хора с увреждания могат да играят ролята на консултанти по различен начин, като например постоянно представителство в управленските тела на основаните от правителството агенции, участие в обществени комисии и обезпечаване на експертни становища по различни проекти.

6. Консултантската роля на организациите на хора с увреждания трябва да се поддържа, за да се развива и задълбочава обменът на мнения и информация между държавата и организациите.
7. Организациите трябва да имат постоянно представителство в националния координационен съвет и подобни органи.
8. Трябва да се развие и укрепи ролята на местните организации на хора с увреждания, за да се осигури тяхното влияние на общинско равнище.

ПРАВИЛО 19.

Обучение на служителите

Държавите са отговорни за осигуряване на съответната подготовка на служителите на всяко равнище, включени в планирането и осигуряването на програми и услуги за хората с увреждания.

1. Държавите трябва да са уверени, че властите, които осигуряват услуги за хората с увреждания, имат адекватно подготвен персонал.
2. В обучението на професионалисти за сферата на инвалидността, както и при осигуряване на информация за този сектор в общите програми за обучение, принципът на пълно участие и равнопоставеност трябва да бъде съответно застъпен.
3. Държавите трябва да развият програми за обучение, като се консултират с организациите на хора с увреждания, а хората с увреждания трябва да бъдат привлечени като преподаватели, инструктори или консултанти в програмите за обучение на служители.

4. Обучението на социални работници е от стратегическо значение, особено в развиващите се страни. Трябва да се привличат хора с увреждания и да се развиват адекватни ценности, способности и технологии, както и умения, които могат да се прилагат от хората с увреждания, техните родители, семейства и членове на общността.

ПРАВИЛО 20.

Национално наблюдение и оценка на програмите по отношение на инвалидността при прилагане на Правилата

Държавите отговарят за постоянното наблюдение и оценка при осъществяването на националните програми и услуги с оглед на равните шансове пред хората с увреждания.

1. Държавите трябва периодично и системно да оценяват националните програми по отношение на хората с увреждания и да огласяват базата данни и резултатите от оценката.
2. Държавите трябва да изработят и да приемат терминология и критерии за оценка на програмите и услугите, свързани с инвалидността.
3. Тези критерии и терминология трябва да бъдат създадени в тясно сътрудничество с организациите на хора с увреждания още от най-ранните етапи на определяне на концепцията и планирането.
4. Държавите трябва да си сътрудничат при развитието на общи стандарти за национална оценка в областта на инвалидността.
5. Оценката на различните програми в тази област

трябва да се направи още на етапа на планиране, за да може да се прецени ефикасността им при постигане на целите, които си поставят.

ПРАВИЛО 21.

Техническо и икономическо сътрудничество

Държавите, независимо дали са индустриализирани или развиващи се, отговарят за сътрудничеството помежду си и взимането на мерки за подобряване условията на живот на хората с увреждания в развиващите се страни.

1. Мерките за постигане на равни шансове за хората с увреждания, включително бежанците с увреждания, трябва да бъдат включени в общи програми за развитие.
2. Такива мерки трябва да се включат във всичките форми на техническо и икономическо сътрудничество, двустранно и многостранно, правителствено и неправителствено. Държавите трябва да засегнат и темите, свързани с инвалидността, в дискусиите за такова сътрудничество със своите партньори.
3. При планиране и разглеждане на програми за техническо и икономическо сътрудничество, специално внимание трябва да се обърне на ефекта от тези програми върху положението на хората с увреждания. Изключително важно е при всеки такъв проект за развитие да се вземе мнението на самите хора с увреждания и техните организации. Те трябва да бъдат пряко привлечени при развитието, осъществяването и оценката на тези проекти.
4. Приоритетните области за техническо и икономи-

ческо сътрудничество трябва да включват:

- (а) развитието на човешките ресурси чрез усъвършенстване на уменията, способностите и потенциала на хората с увреждания и стимулиране на дейности за осигуряване на работа за и от такива лица;
 - (б) развитието и разпространението на съответни технологии и ноу-хау във връзка с инвалидността.
5. Държавите се насърчават да поддържат формирането и засилването на организациите на хора с увреждания.
 6. Държавите трябва да вземат мерки за усъвършенстване на знанията по проблемите на инвалидността сред персонала, включен на всички равнища в управлението на програми за техническо и икономическо сътрудничество.

ПРАВИЛО 22.

Международно сътрудничество

Държавите трябва активно да участват в международното сътрудничество относно създаването на равни шансове за хората с увреждания.

1. В рамките на ООН, специализираните агенции и другите заинтересовани междуправителствени организации, държавите трябва да участват в развитието на политиката по отношение на хората с увреждания.
2. Когато е възможно, държавите трябва да включат проблемите на хората с увреждания при общите преговори относно стандарти, обмен на информа-

ция, програми за развитие и т. н.

3. Държавите трябва да насърчават и подпомагат обмена на знания и опит сред:
 - (а) неправителствените организации, които се занимават с проблемите на хората с увреждания;
 - (б) изследователските институти и отделните изследователи в тази област;
 - (в) представителите на програми в тази сфера и професионалните групи в сферата на инвалидността;
 - (г) организациите на хора с увреждания;
 - (д) националните координационни комитети.
4. Държавите трябва да са сигурни, че ООН и специализираните агенции, както и междуправителствените и междупарламентарните формации на международно и местно равнище включват в своята работа световните и местните организации на и за хора с увреждания.

МЕХАНИЗЪМ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ

1. Целта на механизма за наблюдение е да стимулира ефективното прилагане на Правилата. Той ще подпомогне всяка държава в оценката на равнището на прилагане на Правилата и в измерването на напредъка. Мониторингът ще идентифицира пречките и ще предложи подходящи мерки, които ще допринесат за успешното прилагане на Правилата. Механизмът за наблюдение трябва да отчита икономическите, социалните и културните рамки на всяка държава. Важни елементи ще бъдат осигуряването на консултантски услуги и обменът на опит и информация между държавите.
2. Правилата ще бъдат наблюдавани в рамката на сесията на Комисията за социално развитие. Ще бъде поканен – и ако е необходимо, заплатен от извънбюджетни средства – специален докладчик с необходимия задълбочен опит по въпросите на инвалидността и международните организации, който в продължение на три години да наблюдава приложението на Правилата.
3. Международните организации на хора с увреждания, които имат съвещателен статут в Съвета по икономическите и социалните въпроси, както и сдруженията, представляващи хора с увреждания, които все още нямат своя организация, трябва да бъдат поканени да формират заедно група от експерти, в която организациите на хора с увреждания ще имат мнозинство. Като се имат предвид различните видове инвалидност и необходимото равномерно и задължително справедливо географско разпределение, те ще бъдат консултирани от специалния докладчик и, когато е необходимо, от Секретариата.

4. Групата от експерти ще бъде насърчавана от специалния докладчик да разгледа, посъветва и осигури обратна информация и предложения за разпространение, приложение и мониторинг на Правилата.
5. Специалният докладчик ще изпрати въпросник до държавите-участнички в системата на ООН, както и до междуправителствените и неправителствените организации, включително и до организациите на хора с увреждания. Въпросникът ще се отнася до плановете за приложение на Правилата в държавите. Въпросите ще бъдат избирателни и ще обхващат някои специфични правила за задълбочена оценка. При подготвяне на въпросите специалният докладчик трябва да се допита до експертната група и Секретариата.
6. Специалният докладчик ще търси пряк диалог не само с държавите, но и с местните неправителствени организации, за да събере мненията и коментарите им върху всяка информация, която би могъл да включи в доклада си. Специалният докладчик ще осигури консултантски услуги относно осъществяването и наблюдението на Правилата, а също и помощ при подготовката на отговорите по въпросника.
7. Дирекцията за политическа координация и устойчиво развитие към Секретариата, като център по проблемите на инвалидността в ООН, Програмата на ООН за развитие, както и други органи и механизми в системата на ООН, като например регионални комисии и специализирани агенции и междунституционални прояви, ще съдействат на специалния докладчик в прилагането и наблюдението на Правилата на национално равнище.

8. Специалният докладчик, подпомаган от Секретариата, трябва да подготви доклади, които да представи пред Комисията за социално развитие на Тридесет и четвъртата и Тридесет и петата сесия. При подготовката на тези доклади докладчикът трябва да се консултира с експертната група.
9. Държавите ще насърчават националните координационни комитети или подобни органи да участват в осъществяването и мониторинга. Като основни органи по проблемите на инвалидността на национално равнище, те трябва да бъдат насърчавани да създадат процедура за координация на наблюдението. Организацията на хора с увреждания трябва да бъдат насърчавани да се включват активно в наблюдението на процеса на всички равнища.
10. При разкриване на извънбюджетни ресурси трябва да бъдат създадени една или повече длъжности за междурегионални консултанти по Правилата за предоставяне на услуги за държавите, в това число:
 - (а) организиране на национални и регионални семинари за обучение по съдържанието на Правилата;
 - (б) разработване на указания, които да подпомогнат стратегиите за прилагане на Правилата;
 - (в) разпространение на информация за най-добрите практики при прилагане на Правилата.
11. На своята Тридесет и четвърта сесия Комисията за социално развитие трябва да създаде отворена работна група, която да проучи доклада на специалния докладчик и да направи препоръки как да се подобри прилагането на Правилата. При разглеждане на доклада на специалния докладчик, Комисията чрез тази група ще консултира международните организации на хора с увреждания и специалните аген-

ции съгласно правила 71 и 76 от правилата за работа на функционалните комисии на Съвета по икономическите и социалните въпроси.

- 12.** По време на сесията след изтичане на мандата на специалния докладчик, Комисията ще разгледа възможността за неговото подновяване, посочвайки нов специален докладчик, или ще обмисли нов механизъм за наблюдение, като даде препоръки на Съвета по икономическите и социалните въпроси.
- 13.** Държавите трябва да се стимулират за подпомагане на Доброволния фонд по проблемите на инвалидността към ООН за по-нататъшно прилагане на Правилата.